

полягають у тім, щоб спеціалізувати заводи, кооперувати їх між собою, концентрувати виробництво й запровадити новітні досягнення науки й техніки.

Та незабаром після того, як організувалось Машинооб'єднання, виявилось, що й у теперішньому своєму вигляді воно має недосить спеціалізований характер, і в березні місяці з його складу були вилучені три нових об'єднання: річкового суднобудівництва, варстатобудівництва й казаново-турбінове.

У віданні Машинооб'єднання (згідно з схемою, передбаченою в директиві ЦК ВКП(б) від 5-XII 1929 р. про реорганізацію промисловости, Машинооб'єднання являє собою об'єднання типу „Б“) мають перебувати такі трести: паротяго-дизельний, вагонний, текст. машинобудівництво, гірнично-металургійного устаткування, масового складного машинобудівництва, нафтового та свердлового устаткування, оптико-механічний, інструментальний, устаткування для переробки с.-г. сировини, хемічного машинобудівництва. Треба зазначити, що ряд великих заводів недавно вилучено із складу трестів і підпорядковано безпосередньо Об'єднанню.

До складу Машинооб'єднання належать також Держметр, трест „Тепло й сила“ і Акц. Т-во „Оргаметал“. З поміж будівництв передається Луганбуд, Підшипникобуд., Уралмашбуд, Варстатобуд, Інструментобуд.

Потім того, до об'єднання прилучено Всесоюзний Машинотехнічний Синдикат з його конторами „Транстехконтора“ і „Ремонтмашина“, що перебувають на госпрозрахунку. Організовано ще одну госпрозрахункову організацію „Проектмашина“. У віданні Машинооб'єднання перебуває також і Діпромаш.

Оце такий в основних рисах склад нового Об'єднання, що має здійснити надзвичайно складні й важкі завдання п'ятирічного плану машинобудівництва.

М. ОСТРОВСЬКИЙ

Робітнича кооперація та як обслуговується споживача

Що темп індустріялізації країни вельми великий, поліпшується матеріальний добробут трудящого загалу, зростають культурно-побутові потреби трудящої людности, то й не дивно, що робітнича кооперація має розв'язати вельми важливу проблему поліпшити обслуговування споживача. Останнім часом спостережені черги при магазинах, особливо в районах Донбасу, дуже дорого коштують людності. Тим то час й енергія, що її витрачають споживачі в чергах, коли інтенсивно зростає наше господарство, ущільнюється бюджет робітного часу й більшає пересічний заробіток—доходять декількох десятків мільйонів крб.

На превеликий жаль ще дотепер робітники кооперації не збагнули усієї ваги згаданого, не вжили настирливих і запобіжних заходів позбутися цього ненормального явища. Дотепер, на першому плані були задачі кількісного зростання та дійти вирішального впливу на ринку, й на питання якості не досить зважали; і що кількісну задачу посутно кооперація вже розв'язала, ми маємо право вимагати, щоб кооперація щільно взялася розв'язати й підвищити якісні показники.

Якими ж способами й формами треба позбутися хиб кооперації по лінії техніки торгівлі, а також яких методів треба добрати, щоб краще обслуговувати споживача—усе це вичерпно викладено в постанові РПО від 27-VIII 1929 р. і це конкретизував Центросоюз у формі мінімуму раціоналізаторських заходів (рацмінімум).

Матеріалами обсліду РСІ про те, наскільки здійснено в житті раці- мінімум, безперечно доведено, що ми ще цілком не задовільно обслуго- вуємо споживача, дарма що останнім часом ми дійшли деяких щодо цього успіхів. Основні причини цього в тому, що, по-перше, відстає темп розвитку торговельної мережі від зростання оборотів і, по-друге, є ще чимало недоліків в ділянці техніки роздрібно́ї торгівлі.

Передусім розгляньмо, як хоче Уцербсекція розв'язати першу й основну проблему: розгортати торг. мережу. За останнім запроекто- ваним на підставі постанови УЕН від 10-XII 1929 р. (про збільшення мережі на 2.000 одиниць) варіантом контрольних цифр на 1929-30 р. передбачається ось яке зростання торговельних одиниць:

Групи робкоопів	Число робкоопів	Число торг. одиниць		Як зростає мережа	
		На 1-X-29 р.	На 1-X-30 р.	В абсолютн. цифр.	В % до 1929 р.
1. Робкоопи Донбасу й Криворіжжя ¹⁾ . . .	38	2113	4226	2113	100
2. Великі робкоопи . . .	4	3003	4955	1952	65
3. Робкоопи промрай- онів ²⁾	5	600	990	390	65
4. Інші робкоопи Укра- їни	43	1732	2424	692	40
Разом по робкоопах Уцербсекції . . .	90	7448	12595	5147	69,1
Дрібні робкоопи, що їх не обслуговує УЦРС	—	1317	1843	526	40
Разом	—	8765	14438	5673	64,6

З наведеної таблиці бачимо, що коли збільшилось загальне число торг. одиниць пересічно по Україні на 64,6% (проти даних на 1-X—29 р.), по робкоопах Донбасу оце зростання має дати 100%, по робкоопах промрайонів і 4 великих—65%, і по останніх—40%.

Проте, з цих даних не маємо ще уяви про те, які саме зміни будуть 1929-30 р. у співвідношенні між розміром торговельної мережі та ве- личиною торговельних оборотів по окремих районах України, що править за один з найважливіших показників правильного розташування торг. одиниць. На це наводимо осьяку порівняльну таблицю:

Групи робкоопів	1928-29 р.		По к. ц. на 1929-30 р.	
	Питома вага оборотів	Питома вага торгмережі	Питома вага оборотів	Питома вага торгмережі
Робкоопи Донбасу й Криво- ріжжя	31,5%	28,3%	35,0%	33,5%
2. Великі робкоопи	38,9%	40,3%	39%	39,4%
3. Робкоопи промрайонів	9,2%	8,1%	9,0%	7,9%
4. Інші робкоопи	20,4%	23,3%	16,0%	19,2%
Разом	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

¹⁾ В число великих робкоопів входить: Харків, Київ, Одеса, Дніпропетровське.

²⁾ В групу робкоопів промрайонів входить: Запоріжжя, Каменське, Миколаїв, Маріупіль і Зіновівське.

На підставі цього можемо висновити ось що:

1) Коли збільшується питома вага оборотів Донбасу на 11% (35% 1929-30 р. проти 31,5% 1928-29 р.), розмірна вага торг. мережі Донбасу, після абсолютного її збільшення 1929-30 р. на 100%, зростає на 18% (33,5% 1929-30 р. проти 28,3% 1928-29 р.). А в тім, і за цієї умови питома вага торг. одиниць Донбасу буде менша за питому вагу оборотів (36% по оборотах проти 33,5% по мережі).

2) Стабільності питомої ваги оборотів великих робкоопів і робкоопів промрайонів 1929-30 р. відповідає така таки стабільність відносної ваги їхньої торговельної мережі. Через те, дарма що більшає число торг. одиниць по робкоопах промрайонів на 65%, співвідношення між розмірною вагою оборотів і торг. мережею є все таки *несприятливе*; за питомої ваги оборотів у 9%—питома вага торг. мережі менша, саме становить лише 7,9%.

3) Крім цього, стан групи „інших“ робкоопів найкращий. Приміром, за зменшеної питомої ваги їх оборотів до 78,5% проти 1928-29 р., питома вага торг. мережі після абсолютного її збільшення лише на 40% (за контрольними цифрами на 1929-30 р.) хоч і меншає, але менше, тобто до 82,5%. Тим то питома вага торг. мережі „інших“ робкоопів вища за питому вагу їхніх оборотів (19,2% по мережі проти 16% по оборотах).

За що промовляють усі наведені розрахунки? Ці розрахунки промовляють за те, що не зважаючи на збільшене число торг. одиниць в Донбасі й інших промислових районах відповідно на 100, 65%—стан цієї групи робкоопів де далі все таки гіршатиме, ніж стан так званих „інших“ робкоопів, де число торг. одиниць має зрости лише на 40%. Тим то ми вважаємо за абсолютно невірне таке розташування торг. мережі, коли основні промислові райони й 1929-30 р. матимуть розмірно менше число торг. одиниць, ніж другорядні.

Як саме може позначитися на обслуговуванні споживачів різних районів вищенаведений розподіл торг. мережі, це найкраще можемо бачити з осьяких даних про навантагу на 1 торг. одиницю в різних районах України.

Групи робкоопів	Кільк. торг. одиниць по к. ц. на 1929-30 р.	Обороти по к. ц. на 1929-30 р. (в міль. крб.)	Навантаження на одну торг. одиницю	
			В тис. крб.	В % к Донбасу
1. Робкоопи Донбасу й Криво-ріжжя	4226	430,0	100,2	100
2. Великі робкоопи	4955	468,0	94,5	94,5
3. Робкоопи промрайон.	990	110,0	110,0	110,0
4. Інші робкоопи	2424	191,0	79,0	79,0
Разом	12595	1200,0	95,2	95,2

Отож, дарма що набагато більшає число торг. одиниць, одна торг. одиниця в Донбасі й в промрайонах матиме більшу навантагу, ніж у великих й „інших“ робкоопах України. А що так, то робітничого споживача найважливіших з становища народного господарства районів, як Донбас та інші, і 1929-30 р. кооперація обслуговуватиме гірше, ніж споживача таких, скажімо, пунктів, як Полтава, Гумань, Біла-Церква тощо. Зрозуміло, що оце явище явно неприпустиме, бо суперечить директивам партії й уряду, коли треба передусім і переважно вдовольняти побутовим і культурним потребам робітничого загалу основних промислових районів, зокрібна Донбасу.

Отже, з погляду саме одних досить таки елементарних настановлень треба Уцербсекції негайно таки переглянути пляна на розгортання торговельної мережі по Україні.

Не зважаючи на вищенаведений чималий масштаб прийдешньої на 1929-30 р. роботи щодо розвитку торговельної мережі, Уцербсекція не має дотепер розгорнутого й опрацьованого пляна.

З запроектованих на 1929-30 р. 5150 одиниць реально опрацьовано лише 175 нових збудованих тепер одиниць, зокрема по Донбасу, Криворіжжі й основних промцентрах—130, що їх забезпечено потрібними коштами. А щодо будівництва решти 5.000 одиниць, зокрема 2.000 по Донбасу, то пляну ще немає.

Скільки саме має вибудувати торг. одиниць промисловість, де саме треба будувати, які масштаби цього будівництва—усе це невідомо Уцербсекції. Уцербсекція також не знає, вона не пробувала визначити, скільки саме торг. одиниць можна буде відкрити в кожному районі, коштом тої торг. площі, що її використовується тепер не як до прямої потреби, а також коштом визволених приватниками приміщень.

Не дивниця, що в таких обставинах немає жодної гарантії, що можна буде поважно реалізувати передбачене в контрольних цифрах будівництво торг. мережі. Що це правда—це доведено підсумками 1 кв. 1929-30 р. В Уцербсекції теперішні дані на 1-XII 1929 р. по 62 показникам (73,8% усіх робкоопів, що їх обслуговує Уцербсекція) змальовують осьяку картину:

Групи робкоопів	Число торгдиниць		Зріст	
	На 1-VIII 1929 р.	На 1-XII 1929 р.	В абс. циф.	В %
4 великих ЦРК	2995	3179	184	6,1
Робкоопи Донбасу	1290	1572	282	21,8
Робкоопи промрайонів	491	562	71	14,5
Інші робкоопи України	1105	1260	155	15,5
Разом	5881	6573	692	11,8

З таблиці бачимо, що уся мережа збільшилась на 692 одиниць, або на 11,8%. Заразом по окремих групах робкоопів маємо ось що:

а) найбільше збільшилося торг. одиниць в Донбасі (21,8%), б) на другому місці стоять „інші“ робкоопи України (15,5%), в) далі маємо робкоопи промрайонів (14,5%) та г) на останньому місці маємо великі робкоопи, що збільшили число своїх торг. одиниць лише-но на 6,1%.

Якщо зважити, що за контрольними цифрами УЦРС на 1929-30 р. мало збільшитись торг. одиниць I півріччя на 25—40% і що в кращому разі збільшиться торг. одиниць на 1-I 1930 р. проти даних на 1-X 1929 р. не більш як на 15%, то можна цілком одверто висловити, що темп розгортання мережі явно незадовільний і аж ніяк не зможемо виконати накресленого пляну.

Розглянувши дані, як зростає торг. мережа по окремих робкоопах, бачимо, що в окремих випадках число торг. одиниць не тільки не більшає, а й ба навіть дещо меншає. Як за це повідомляє Луганська Окр. РСІ, уся торговельна мережа ЦРК на 15-XII зменшилась на 6,7%, або на 9 торг. одиниць. По Щербінівському робкоопові число магазинів зменшилось на 4 одиниці, що дає 8,2%. В інших робкоопах маємо ста-

білізоване число торг. одиниць (Боково, Дебальцево, Горлівка та інш.). Розмірно краще в таких робкоопх, як Краматорський (мережа збільшилась на 42,9%), Чистяківський (28,6%), Макіївський (27%) та ще деякі інші.

Причини недостатнього темпу розвитку торговельної мережі треба з'ясувати не лише деякими хибами в роботі кооперації (недостить уваги, кволе стягання цільових коштів *на будівництво тощо*), а й також і від того, що робкоопам немає потрібної підтримки з боку господарників, які ставляться до справи поліпшити обслуговування споживачів дуже формально. Приміром, відведені під кооперативи приміщення часто-густо цілком не відповідають числу прикріплених, тощо.

Варто також поглянути, як розгортається торг. мережа по особних видах торгівлі. Це бачимо з осьяких даних:

Види торгівлі	Число торгодин.		З р і с т	
	На 1-VIII	На 1-XII 1929 р.	В абсолют.	В %
1. Продовольчі крамниці	2637	2994	357	13,5
2. Непродов. "	723	812	89	12,5
3. Універмаги	356	363	7	2,0
4. Ларки	1401	1588	187	21,2
5. Лотки	388	377	—	2,8
6. Розвізн. торгов.	376	439	63	17
Вся мережа	5881	6573	692	11,8

З таблиці бачимо, що головню збільшувались харчові магазини й ларки, що цілком відповідає відповідним на це директивам. Однак, директива УЦРС збільшити число ларків і палаток до 1-І 1929 р. до 100% стаціонарної мережі, коли такий темп їхнього зростання, виконати неможна буде. Що число лотків дещо зменшилось, це треба з'ясувати причинами сезонного характеру (зменшення торгівлі городинною й овочами).

Багато гірше з розвізною торгівлею. Треба одверто сказати, що щодо цього немає жодного перелому. Хоч розвізна торгівля в Донбасі, де цей вид торгівлі дотепер відставав, збільшилась на велику цифру саме на 250%, однак, в абсолютних цифрах розвізна торгівля збільшилась дуже мало, саме на 21 одиниць (35 одиниць на 1-X 1929 р. проти 14 одиниць на 1-VIII 1929 р.). У багатьох обслідуваних робкоопх (Сніжнянка, Алмазна та інші) дотепер немає ні одної розвізки. Там, де ця розвізка є, розвозять головню гас і де-інде—городину й овочі. Майже ніде не розвозять продукти харчовання. Дещо краще з розвізною торгівлею і в інших промрайонах. Приміром, на 1-X 1929 р. було по 71% усіх робкоопів лише-но 32 одиниць розвізної торгівлі проти 28 на 1-VIII. Наведеними даними досить наочно доведено, що дотепер ще робкоопи не приділяють жодної уваги питанню поширити мережу розвізної торгівлі.

Тепер погляньмо, як виконуються інші передбачені рацмінімумом заходи. Розгляньмо спершу дані за перехід торг. мережі на безперервний робітний тиждень і багатозмінну торгівлю: (див. табл. на 105 стр.

Наведені в таблиці дані промовляють:

Тоді, як крамниць переведено на безперервний тиждень пересічно по Україні на 1-XII 1929 р. 65,7%, то ларків лише до 33,6%. Це в

В % до загального числа крамниць:

Групи робкоопів	Крамниці				Ларки			
	Безперервна торгівля	2-змінна торгів.	1 ^{1/2} змін. торгів.	Збільш. робітн. день	Безперервна торгівля	2-змінна торгів.	1 ^{1/2} змін. торгів.	Збільш. робітн. день
4 великі робкоопи	70,9%	27,2%	14,5%	7,6%	42,1%	2,6%	7,9%	0,2%
Робкоопи Донбасу	68,8%	11,4%	19,3%	7,2%	29,3%	13,9%	5,8%	4,5%
" промрайон.	67,7%	6,1%	22,7%	14,8%	35,4%	2,2%	0,9%	1,9%
Інші робкооп. Укр.	51,8%	15,9%	18,7%	8,5%	10,1%	1,4%	4,9%	8,3%
Разом	65,7%	19,4%	17,2%	5,6%	33,6%	7,9%	5,6%	3,4%

основному треба з'ясувати тим, що в ларках, як дрібній одиниці, працює одна людина і через те питання про переведення їх на безперервний тиждень щільно пов'язані з питанням про відповідальність за товар. А тимчасом, прохання УЦРС про те, щоб матеріально відповідали за товар торговельні робітники, центральні профорганізації відхилили.

На безперервний тиждень окремі райони переходять нерівномірно і по окремих групах робкоопів по магазинах процент переходу коливається від 70,9% по великих робкоопах і до 51,8% по „інших“, а по ларках відповідно від 42,1% до 10,1%.

Ще більшу різноманітність маємо по окремих робкоопах. Приміром, тоді коли Київський ЦРК на 1-ХІІ-29 р. запровадив безперервний тиждень 100% усіх крамниць і 60,5% ларків і лотків, в Харківському ЦРК безперервний тиждень був лише в 66% усіх крамниць і в 43% всіх ларків. А в тім, на 1-І-30 р. цей процент вже збільшився до 90% у харчових крамницях і до 80% у нехарчових. По робкоопах Донбасу маємо також чимало різноманітність. Є чимало робкоопів (Гришінський, Риківський, Харцизький, Амвросієвський і 6 інших), що запровадили безперервний тиждень сповна у всіх своїх крамницях, а в інших (Алмазна, Червоний Промінь, тощо) процент торг. одиниць, що перейшли на безперервний тиждень не перевищує 40-45%.

Коли зважити, що за директивою УЦРС на 15/ХІ-1929 р. треба було перевести на безперервний тиждень 75% усієї мережі Донбасу, Криворіжжя і Дніпропетровського, а за даними на 1/ХІІ-1929 р. цей процент дає по Донбасу 68,8% по крамницях, 29,3% по ларках, — то треба сказати, що загалом цю директиву по Донбасу не виконано.

Не набагато краще справа з переходом на продовжений робітний день (1^{1/2} і 2-х змінна торгівлі та збільшений роб. день). За даними на 1/ХІІ-1929 р. продовжений роб. день пересічно по Україні є у 42,2% робкоопів, а по робкоопах Донбасу — 37,9%. Тимчасом, за директивою УЦРС треба було перевести на 15/ХІ-1929 р. пересічно по Україні 56% усього числа робкоопів, а по Донбасу — 75%.

Тепер, декілька слів про час торгівлі.

Як видно з матеріалів обсліду Окр. РСІ, майже ніде не обговорюють, скільки треба годин для праці, на зборах кооперативного активу, хоч водночас немає нарікань з боку споживачів на час торгівлі. Поважною хвилюючою з цього погляду є лише те, що майже ніде немає 3-х змінної торгівлі і, отже, робітників тих підприємств, де є 3-х змінна праця, їх не обслуговують.

Одно з поважних раціоналізаторських моментів в ділянці техніки торгівлі, це питання про попереднє розважування товарів. Нажаль, до-

тепер ще кооперація не звертає на це належної уваги. Спостереженими фактами виявлено консерватизм, певну недбалість серед робітників окремих кооперативів, що негативно позначилося на раціоналізації згаданого моменту, що може спричинитися не абияк до кращого обслуговування споживача.

В роботі кооперації ще не поширено практику попередніх замовлень і приставлення краму додому. Щодо цього, перші неспіливі кроки зробив Харківський ЦРК, який вже на початку серпня місяця організував приймання попередніх замовлень, проте, треба сказати, не було цьому вельми важливого з погляду кращого обслуговування споживача раціоналізаторському заходу належної уваги; не дивниця, що ХЦРК за 4 місяці практики цим методом одержав надзвичайно мало замовлень (близько 300). Крам додому цілком не приставлювано. В інших робкоопках України посутно не було жодної розвізки краму додому й приймання попередніх замовлень.

Усі матеріали обсліду промовляють за те, що в багатьох робкоопках і зосібна Донбасівських — по старому маємо цілком неприпустиму байдужість до справи краще обслуговувати споживача. Це найкраще можна змалювати ось якими зразковими фактами. У багатьох робкоопках (Риково, Сніжна, Константиївка, Алмазна, тощо) нормальне явище це черги й біганина в магазинах, при чім це найбільш виявляється в час масового розподілу нормованих продуктів. Дарма що було чимало директив центральних органів і порад кооперативної громадськості, правління окремих робкоопів аж нічого не зробили на те, щоб позбутися цього виключно ненормального явища. Досить сказати, що деякі обслідувані робкоопи ще й тепер не пристосовують такого елементарного способу розподілу продуктів, як видавати ці продукти за абеткою, від чого можна було б враз позбутися черг при магазинах.

Що черги є, це треба пояснити тим, що геть не усі робкоопи Донбасу прикріпили пайовиків до окремих крамниць; не дивниця, що одну частину крамниць не довантажено, а в іншій є черги.

Дуже негативне явище (від чого постають черги) те, що окремі робкоопи розвозять крам по магазинах дуже нерівномірно, не враховують пропускної здатності окремих кооперативів.

Цілком не гаразд з інформацією людності про порядок і час видавання продуктів, і це маємо у більшості робкоопів Донбасу. Декотрі робкоопи зовсім не викидають об'яв, а там де це практикується, то організовано цю справу цілком незадовільно.

Не зовсім гаразд із санітарним станом крамниць і ларків, надто на околицях і в районах рудень.

Недостатня труддисципліна торг. робітників. Зробленим в окремих районах (Константиївка, Сніжна) робітничими бригадами наскоком на крамниці доведено, що раз-у-раз співробітники запізнюються на працю. Декотрі крамниці відчиняють не в покладений час. Декотрі зачинають раніш за покладений час. Часом невиконують наказів Правління. Немає жодних пристроїв та складання талонів в магазинах і відірвані талони продавць кидає прямо таки на прилавок. Дешиця цих талонів просто валяється на підлозі. І зрозуміло, в таких обставинах можливі зловживання, як з боку продавців, як і покупців (наприклад, може покупець одержувати продукти на один і той же талон двічі).

Геть не погосподарному окремі робкоопи ховають товари, через що в багатьох випадках гіршає доброчесність краму, а часом ці продукти ні до чого і їх споживати неможливо.

Найслабше місце в роботі кооперації це щодо кадрів. Справді, що перейдено на безперервний тиждень, запроваджено багатозмінну торгів-

влю, поширюється торг. мережу, то через те конче треба набагато збільшити число торг. робітників. Якщо до того додати, що в апараті кооперації працює чимало чужого й антирадянського елементу, що робітників покищо працює надто замало, то й збагнемо важливість проблеми кадрів.

Тимчасом, теперішній темп підготування і перепідготування робсили аж ніяк не задовільний. Приміром, на 1/XII-1929 р. було загалом підготовлених і перепідготовлених робітників 1668 чол., що дає лише-но 7% усього потрібного на 1929-30 р. числа, та 11% до наявного штату. Процент коливається від 4% у великих ЦРК до 21% по Донбасу. Та при цьому треба зазначити, що через неакуратне одвідування курсів і недостатню кваліфікацію лекторів, робітники своєю кваліфікацією не завжди вдовольняють елементарним вимогам.

Коли взяти контрольні цифри УЦРС щодо підготування кадрів на 1929-30 р., то матимемо ось яку картину:

	Число співробітників		З р і с т	
	На 1-X-29 г.	На 1-X-30 г.	В тыс.	В % к 29 г.
Робітників прилавка .	28,3 тис.	35,5 т.	7,2 т.	25,4%
„ правління	9,0 „	10,4 т.	1,4 т.	15,5%
Разом . .	37,3 тис.	45,9 т.	8,6 т.	23%

А в тім, для того, щоб уявити собі, наскільки достатнє є таке зростання робсили, зіставимо пересічну навантагу на одного робітника 1928-29 р. і за контрольними цифрами на 1929-30 р.

	1928-29 р.	По к. ц. на 1929-30 рік
Число співробітників . .	28,3 т.	35,5 т.
Оборот робкоопів (в міл. карб.)	885,0 м.	1,200,0
Середня навантага на 1 роб. (в карб.) . . .	30,100	33,800
В % до 1928-29 р. . .	100%	112%

На підставі цього бачимо, що накреслене у контрольних цифрах зростання робсили цілком недостатнє, бо цим не лише неможна зменшити навантагу на одного торг. робітника (про що є цілком окреслені директиви урядових (РПО) і профорганізацій), а навпаки може й треба буде збільшити цю навантагу. Згодом контрольні цифри підготування кадрів збільшено; однак, і в цьому варіанті контрольних цифр підготування кадрів все таки применшено справжню потребу в кадрах, бо у варіанті цілком ігнорується внесені в контрольні цифри торг. мережі зміни в бік її збільшення на 2.000 одиниць згідно з постановою УЕН від 10/XII-1929 р.

Зваживши, що на біржах робсили майже немає фахівців-робітників прилавку, треба більше число робсили підготувати на відповідних курсах. Зрозуміло, що УЦРС має надзвичайно пильно поставитися до цього питання, старанно організувати підготовчу роботу, щоб доладно підготувати потрібні кадри кооперативних робітників.

На останці треба зазначити, що хоч накреслений директивою Центросоюзу рацмінімум надзвичайно багато важить, все таки цьому питанню дотепер на місцях немає пильної уваги й тимто потрібно ґрунтовно це усвідомити кооперативним робітникам. До цієї справи цілком недосить мобілізовано маси. Рацмінімум здійснюється посутно апаратним способом, тобто наказами згори. Як доведено обслідом Окр. РСІ, робкоопи щодо цього працюють від часу до часу, спроквола, немає ще потрібної пляновости й систематичности. Геть не всюди виділено особи, які мають відповідати за цю роботу.

Профорганізації помагають надто мало, а деколи, ба навіть не було жоднісінької допомоги. Більш за те, в окремих випадках Правління робкоопів не тільки не підтримували низові профосередки, ба навіть оці низові профосередки зчаста пасли задніх і вдовольняли вимогам найнекультурнішої і відсталой частини робітників. Приміром, у Сніжнянському робкоопі групком зобов'язав адміністрацію прийняти назад на посаду робітників, що їх звільнено за піянство, дебоші та інші недобродійні вчинки.

Надзвичайно спроквола популяризується й пророблюється рацмінімум. Досить сказати, що, коли обслідувано Риківський робкооп (листопад місяць), робітники прилавку заявили, що вони вперше чують за рацмінімум від інспектора РСІ.

Кооперативний актив працює мляво. Мало практикується складання договорів на соцзмагання між робкоопами й великими пром. підприємствами, хоч профорганіями. Там, де договір складено, немає жодного обліку результатів соцзмагання.

Широкий загальний пайовиків і члени профспілок майже нічогосінько не знають про рацмінімум, їхню активність не мобілізовано й цю активність не спрямовано на покращання кооперативного апарату.

Цілком безперечно, що без участі мас перебудовувати усі методи й форми роботи кооперації ажніяк не зможе.

Що перед робітничою кооперацією завдання дуже складні, обширі, та цілком на часі, то й треба посилити усю суспільно-масову роботу активізувати роботу кооперативів і втягувати в цю роботу широкий кооперований загаль.

Усі питання пляну й програми робіт треба щонайширше висвітлити серед організованих мас людности, і передусім серед робітничого загалу на підприємствах, бо аж тоді можна буде їх доладно розв'язати.

М. Г. КЕЙЛІН

Вартість та технічний стан націоналізованого фонду будов міста Харкова

Натепер вже закінчено інвентарізацію націоналізованих будов міста Харкова.

Через те, що попередню розробку матеріалів роблено одночасно з оперативною роботою, і на кожний одержаний інвентаризований квартал негайно, коли закінчено оперативну роботу, опрацьовувано статистичну звідку основних питань обсліду, то можна у слід по закінчені роботи зробити підсумки про вартість та технічний стан цього фонду.

Інвентаризувати націоналізований фонд треба було вже давно. Треба було форсувати всю роботу, бо зростало значення столиці України, як

республіканського центру з одного боку, а з другого, тому, що майже не було потрібних для впорядкування будинкового господарства відомостей.

Що місто Харків справді дуже зростало, за це промовляють дані про число забудованих будівель у межах нової смуги міста такими роками:

1917 року було — 15.618 будівель	
1923 " " — 17.254 "	
1926 " " — 20.926 "	
1927 " " — 23.160 "	
1929 " " — 24.900 "	(приблизно)

Людність міста Харкова примножується ось як:

1850 року було — 41.861 мешканців	
1883 " " — 160.562 "	
1901 " " — 198.237 "	
1917 " " — 362.672 "	
1926 " " — 409.500 "	(за переписом)
1929 " " — 450.000 "	(приблизно)

Отже близькими роками примножиться людности в місті Харкові до $1\frac{1}{2}$ мільйонів чоловік.

Основну роботу щодо інвентаризації будов виконало *Інвентаризаційне Бюро Орендної Управи Комгоспу* з 1-X—1928 р. 1-X—1929 р., тобто, на протязі року. Підготовну роботу виконано за рік до початку оперативних робіт.

В процесі опрацювання пляну інвентаризаційних робіт треба було виконати велику й складну підготовну роботу, саме треба було опрацювати силу інструкцій, положень, визначувати розцінні норми й таблиці.

Щоб затверджувати пляни робіт, опрацювати методологію й розв'язувати усі виниклі питання, організовано за постановою Окрвиконкому від 19-IV року при Комгоспі Міжвідомчу Комісію з представників заінтересованих установ, а саме: Комгоспу, Окрінжу, Окрстраху, Окрстатбюра та Окрфінвідділу.

Інвентаризовано усі в націоналізованих будинках спорудження, саме: житлові, нежитлові, службові, допоміжні, торговельно-промислові, склади тощо; не інвентаризовано спорудження вартістю до 100 карб. Крім того не інвентаризовано також паркани, тротуари й забруковані площі у внутрішніх подвір'ях, хоч спершу за пляном робіт і передбачалось інвентаризувати оці пристрої, але що обкраяно було на цю роботу кошти, то й треба було надалі зменшити накреслену програму.

Згідно з ухваленим пляном робіт інвентаризовано націоналізовані будівлі за такою ознакою:

1. *Житло-орендні кооперативи* — будівлі, що їх здав Комгосп кооперованій людності.

2. *Державна оренда* — будівлі, що їх Комгосп передав державним установам і організаціям на орендних засадах.

3. *Приватна оренда* — це ті будівлі, що їх Комгосп передав в оренду приватним особам та організаціям.

4. *Закріплені* — це ті будівлі, що їх закріпили високі органи за різними установами й організаціями на довготермінове неплатне користування.

5. *Будівлі*, що ними відає Комгосп — це ті будівлі, які експлуатує безпосередньо Комгосп, так зван. фондові будинки, а також використувані для потреб комунального господарства та його управ: трамвай, водогін, електровня, банк, різниця, пожежні тощо.

6. *Негосподарні* — будівлі, де немає відповідальних уповноважених і що їх не експлуатує безпосередньо Комгосп (лише в межах старої смуги міста).

7. *Будівлі*, де є відповідальні уповноважені; цими будівлями управляють колективи мешканців, обираючи відповідальних уповноважених для тих будинків, де житлокоопи не організовано.

8. *Житло - будівельні кооперативи* — будівлі, що їх вибудовано коштами житло - будівельної кооперації.

Окрім того, також інвентаризовано в процесі робіт декілька будівель, що є на обліку Комгоспу, тобто, які щойно оформляється та садки, майданчики й нові вибудовані клуби та театри.

Треба мати на увазі що одмінно від РСФРР — УСРР усі ці будівлі зазначених груп вважає, як націоналізовані, та не ділить їх на муніципалізовані й націоналізовані. Інвентаризацією не охоплено осягки види будівель:

1. Будинки НКШС, що є в смузі відвласнення, зокрема й ті що є на залізничних шляхах.

2. Будинки місцевої промисловости (ХВМП), неорендовані в Комгоспу, що мають власний баланс.

3. Денаціоналізовані, тобто, будівлі, що їх повернено булим власникам (окремим фізичним та юридичним особам).

4. Забудівники, що їх передано на правах забудовання.

5. Негосподарні в межах нової міської смуги, тобто, ті будівлі, що їх Комгосп не денаціоналізував та не експлуатує, й що не мають відповідальних уповноважених.

Здебільша ці будівлі розміщені в приєднаних до старої смуги міста в місцевостях, де живе напівхліборобська або робітнича людність. В цих будинках мешкають і доглядають їх колишні власники.

Деякі будівлі, де мешкають службовці Военного Відомства, Охорони, інвентаризовано за згодою з тими відомствами, що відають цими будівлями.

Крім наведених груп будівель також інвентаризовано усі капітальні спорудження, що є на ринках і базарах (здебільша торговельного типу), в парках, скверах і садках (театри, буфети, тощо), водогінні будки й комунальні спорудження, розкидані по цілому місту.

У місті Харкові є 640 кварталів в старих межах міста і 957 у нових межах. Разом — 1597 кварталів. Інвентаризовано будівлі на терені 557 кварталів, зокрема на 490 кварталах в старих межах і на 67 кварталах і районах, що не мають кварталних плянів. Отож на терені 1040 кварталів здебільша воколицях міста, не має націоналізованих будівель.

Погляньмо, що є собою націоналізований фонд міста Харкова, яка його вартість та технічний стан?

Весь націоналізований фонд міста Харкова розподілено осяг за юридичними формами користування:

Ю р и д и ч н а ф о р м а	Загальне число будинків підрахован.	В %	Ю р и д и ч н а ф о р м а	Загальне число будинків підрахован.	В %
Житлокоопи	2099	60,8	Відп. уповнов. . . .	160	4,6
Держоренда	141	4,1	Житлобудкоп. . . .	181	5,3
Приватна оренда	71	2,1	На обліку Комг. . . .	3	0,1
Закріплені	580	16,8	Садки, майдан. і нові вибудовані клуби й театри	15	0,4
Будинки Комгосп. . . .	113	3,3			
Негосподарні	85	2,5			
Разом	—	—	Разом	3.448	100

Отже, маємо в місті Харкові 3448 будівель. Коли додати до цього 116 націоналізованих будівель, що їх не інвентаризовано, то маємо по місту Харкову разом 3564 націоналізованих будівель. Не інвентаризовані 116 будівель це осьякі групи:

1. Харк. Від. Місц. Промисл.	46 будівель
2. Трести загальнореспубл. знач.	7 "
3. У віданні-залізниці	11 "
4. Будинки культ.	32 "
5. Ріжні	20 "

Разом 116 будівель

З 3448 націоналізованих будівель більшу половину, тобто, 2099 будівель чи 60,8% має житло-орендна кооперація. На другому місці стоять закріплені будівлі 518 будівель, чи 16,8%. На третьому місці маємо житло-будкоопи: 181 — 5,3%. На четвертому — відповідальні уповноважені — 160 будівель чи 4,6% та держоренда — 141 будівель чи 4,1%. Інші юридичні форми ваять не так багато.

Вартість цього фонду, враховувавши знос, становить 325.748.754 крб., а в момент забудування 426.413.057 крб.

Отже загальне знос цих споруджень становить 23,6%, тобто, мало не четвертину будівної вартости.

Докладніші дані за будівну вартість, враховувавши знос й % зношенности змальовує осьяка таблиця:

Юридична форма	В а р т і с т ь				% зносу
	Будівна	В % до загальн. підсумку	Враховувш. знос	В % до загальн. підсумку	
Житлокоопи	204065886	47,8	154125763	47,4	24,5
Держоренда	18781896	4,4	14331858	4,4	23,7
Приватна оренда	1119403	0,3	722141	0,2	35,5
Закріплені	143331122	33,6	110226664	33,9	23,1
Буд. Комгосп.	38895996	9,1	29335727	9,0	24,6
Негосподар.	726125	0,2	488011	0,1	32,8
Відпов. уповн.	4193673	1,0	2619623	0,8	37,5
Житлобудкооп.	14411967	3,4	13132984	4,0	8,9
На обліку Комгоспу	140336	0,0	85877	0,0	38,8
Садки, майдан. і нові вибуд. клуби й театри	746653	0,2	681131	0,2	8,8
Разом	426413057	100%	325748754	100%	23,6

З таблиці бачимо, що більшу пайку цього фонду використовує житлоорендна кооперація вартістю в 154.125.764 крб. чи 47,4% і закріплені за ріжними установами вартістю в 110.226.664 крб. чи 33,9% загальної вартости в момент оцінки.

Отже загальна вартість фонду будов зазначених двох груп, врахувавши знос, становить 81,3% загальної вартости, і на будинки усіх інших груп припадає 18,7% цього фонду. Якщо зважити, що комгосп має чимало цінних споруджень, наприклад: водогін, електровню, гостинниці, лазні, пожежні тощо — вартістю в 9% до загального підсумку вартости, то на будинки інших груп будівель припадає невеличка пайка цього фонду.

Щодо зношености, то найбільш зношені негосподарні будинки — 32,8% зносу, відповід. уповноваж. — 37,5% зносу і будівлі на обліку

Комгоспу, що також належать до категорії негосподарних — 38,8% зносу. Що маємо таку поважну зношеність цих категорій будівель — це цілком зрозуміло, і на це треба щонайбільшої уваги.

Тішить те, що цих груп будівель надзвичайно мало.

Будинки, що закріплені й є в руках держорендарів, є в куди кращому стані — 23,7% і 23,1% через те, що у цих групах маємо найцінніші будинки і їх своєчасно ремонтують (це цілком зрозуміло). Ті будинки, що ними відає житло-орендна кооперація й Комгосп є в однаковому стані — 24,5% і 24,6%. Загалом усі спорудження досить таки зношені і на це треба зважити не лише органам, що відають цією справою, а й також потрібно уваги нашої громадськості. В найкращому стані є житло-будкоопи. Будинки в житлобудкоопах зношені лише на 8,9%, що треба з'ясувати тим, що ці будови збудовано останніми роками.

Треба зазначити, що інвентаризацію роблено по природно-історичних районах м. Харкова. В старих межах міста — місто ділимо на 21 районів. В нових межах Харків ділимо вже на 49 районів. Тоді, коли в старих межах місто забудовано досить таки густо багатопверховими будівлями, в нових межах маємо здебільша одноповерхові дерев'яні будинки й пустирі.

У нижченаведеній таблиці ми наводимо число будівель, зазначивши їх вартість, по районах лише в межах старого Харкова. В новому Харкові маємо націоналізовані будівлі лише у декількох районах. Тимто число будівель, що є в нових межах міста на районі не розподіляється.

№ району	Загальне число підрахованих будинків	Їхня загальна вартість	
		Будівна	Врахувавши зношеність
1	818	136.890.811	103.441.225
2	334	93.767.069	76.948.664
3	50	7.123.898	5.192.838
4	51	3.106.648	2.213.750
5	102	6.790.745	4.964.870
6	317	57.021.402	42.281.174
7	74	5.827.074	4.129.715
8	6	232.409	177.565
9	155	10.360.063	7.524.174
10	6	122.676	84.189
11	145	8.925.980	6.490.426
12	219	15.311.373	10.976.732
13	141	6.832.212	5.018.819
14	18	850.592	600.711
15	5	115.628	73.363
16	32	6.500.639	5.460.019
17	11	4.262.761	3.210.804
18	67	3.202.093	2.176.225
19	70	3.950.598	2.818.346
20	74	4.233.013	3.501.663
21	348	39.038.319	28.454.137
По стар. Харкову	3.043	414.520.236	315.776.286
По нов. Харкову	405	11.892.821	9.972.468
Разом	3.448	426.413.057	325.748.754

З таблиці бачимо, що більше число націоналізованих будівель — 3.043 — міститься в старих межах і лише 405 будівель в нових межах.

Як в числі будівель, як і у вартості перед ведуть найбільш центральні й залюднені частини міста.

На першому місці маємо нагорний 1 район з 818 будівлями, вартістю 103.441.225 крб., врахувавши знос.

Цей район в числі будівель має майже $\frac{1}{5}$ усього числа будівель, а у вартості $\frac{1}{3}$ усієї вартості, врахувавши знос.

На другому місці маємо II район — центральний — з 334 будівлями, вартістю 76.948.664 крб., врахувавши зношеність.

На третьому місці — Катеринославський район з 317 будівлями, вартістю 42.281.174 крб., врахувавши зношеність.

На четвертому місці — 21 район, Старо-Московський — з 348 будівлями, вартістю 28.454.137 крб., врахувавши зношеність. На п'ятому місці — 12 Нетечинський район — з 219 будівлями, вартістю 10.976.732 крб., врахувавши зношеність.

Інші райони вартістю від 7.000.000 крб. та менш кожний.

Щоб мати уяву за пересічну вартість одної будівлі за різними юридичними формами, наводимо осьякі дані:

Юридична форма	Загальне число під- рахованих будинків	Вартість одної будівлі пересічно		
		Будівна	Врахувавши знос	У страх. опінії
Житлокоопи	2.099	97.220—52	73.428—18	47.326—11
Держоренда	141	133.204—93	99.526—75	96.093—74
Прив. оренд.	71	15.766—23	10.171—00	8.312—26
Закріплені	580	247.122—00	190.045—00	165.661—98
Комгоспів	113	344.212—00	259.608—20	219.672—00
Негоспод.	85	8.542—64	5.741—30	6.229—19
Відп. упов.	160	26.210—45	16.372—64	12.349—39
Житлобудкоопи	181	79.624—00	72.557—92	55.439—27
На обліку комг.	3	46.778—66	28.625—66	40.000—00
Садки, майданчики та нові вибуд.	15	49.776—86	45.408—73	65.012—00
Разом	3.448	123.669—68	94.474—69	59.381—71

На першому місці є будівлі, що ними відає комгосп, вартістю пересічно в 259.608 крб., врахувавши знос. Це з'ясовується тим, що сюди входять найбільші й найцінніші фондові будинки, саме: пасажі, ряди й будинки, де є підприємства комгоспу, наприклад: гостинниці, лазні, пожежні, водогін, електровня тощо.

На другому місці — закріплені будівлі, вартістю 190.045 крб. пересічно. У цій групі також маємо чимало цінних будівель, де працюють установи, банки, театри тощо.

На третьому місці — державні орендарі. Пересічна вартість одної будівлі у цій групі — 99.526 крб. У цій категорії будівель маємо також чимало цінних і великих будівель.

На четвертому місці — житлоорендна кооперація, припадає на одну будівлю 73.428 крб. Це показує, що в м. Харкові житлокоопам передано досить таки великі й цінні будівлі. Взявши на увагу, що до цієї групи належить найбільше число будівель м. Харкова, то на це треба пильної уваги відповідних організацій.

На п'ятому місці — житлобудкоопи, на одну будівлю припадає 72.558 крб.

На шостому місці — устатковані останнім часом садки, майданчики, нові вибудовані клуби й театри — 45.409 крб. пересічно на будівлю.

На 7 місці — будівлі на обліку комгоспу (які ще треба оформити). Є лише три будівлі. Тимто їхня пересічна вартість в 28.626 крб. не є зразковою.

Відповідальні уповноважені на 8 місці — 16.373 крб. пересічно на будівлю. У цій групі маємо лише невеличкі, малоцінні будівлі.

Приватні орендатори є на 9 місці і мають ще менш цінні будівлі, ніж попередня група. Пересічна вартість будівлі — 10.171 крб.

На останньому місці — негосподарні будівлі, вартістю 5741 крб. пересічно. У цій групі маємо лише дуже невеличенькі будівлі.

Вищенаведеними цифрами підсумків інвентаризації доведено, що фонд будов м. Харкова не аби якої вартости. В Харкові є чимало будівель, що вартість їхніх споруджень, врахувавши знос, більша за 1 міл. карб.

Наводимо найцінніші будівлі:

Будівлі м. Харкова вартістю понад 1.000.000 крб.

Нові вибудовані		
	В момент вибудови	Врахував. знос
3-я центральн. поліклініка	2.472.540	2.425.823
Вул. К. Лібкнехта 40 (Інститут Праді) .	1.180.596	1.062.802
У віданні комгоспу		
Старий пасаж	3.394.624	2.409.272
Гостинний двор (вул. В. Академії) . .	1.825.234	1.387.967
Суздальські ряди	3.882.234	2.754.840
Вул. К. Лібкнехта 17-19 (Саламандра) .	2.473.461	2.166.731
Готель Спартак	1.556.595	1.019.297
Цегельня (Сортувальна)	1.300.191	1.049.932
Центр. Електровня	1.627.169	1.326.953
Ріжні медичні установи		
2-а Радлікарня	2.140.735	1.565.408
Клінічне містечко	1.956.253	1.458.164
Інститут Клініч. Психіатрії й соц. пси- хогієні ім. Свердлова (кол. Сабурова дача)	3.296.493	2.521.019
Гостиниці		
Асторія	2.244.781	1.890.570
Червона	1.265.440	1.002.947
Ріжні установи		
Х Т І	5.391.657	3.991.797
ВУЦВК	1.326.327	1.088.059
Донвугіля	2.031.392	1.844.767
Штаб УВО (пл. Руднева)	1.392.475	1.148.504
Держбанк	1.827.168	1.410.565
Міськрада пл. Тевелева	1.919.927	1.716.606

Крім наведених будівель збудовано останнім часом в Харкові Будинок Держпрому, вартістю 14 міл. крб.

Чимало цінують дані за число застрахованих і не застрахованих будівель.

Юридична форма	Загальне число під- рахованих будинків	З о к р е м а			
		Застрахо- ваних	В % %	Незастра- хованих	В % %
Житлокоопи	2099	2056	98,0	43	2,2
Держ. оренда	141	87	61,7	54	38,3
Приватна оренда	71	57	80,3	14	19,7
Закріплені	580	222	38,3	358	61,7
Комгоспівські	113	55	48,7	58	51,3
Негосподарні	85	31	36,5	54	63,5
Відп. уповнов.	160	117	73,1	43	26,9
Житлобудкоопи	181	158	87,3	43	12,7
На обліку Комгосп.	3	1	33,3	2	66,7
Садки, майданчики та нові вибу- довані клуби й театри	15	5	33,3	10	66,7
Разом	3448	2789	80,9	659	19,1

Житлокоопи мають лише 2% незастрахованих будівель. Житлобудкоопи — 12,7% незастрахованих будівель. Приватні орендарі — 19,7% незастрахованих будівель. Відп. уповноважені — 26,9% незастрахованих будівель. Держ. орендарі — 38,3% незастрахованих будівель. Комгосп — 51,3% незастрахованих будівель. На останньому місці закріплені 61,7%, не господарні — 63,5% і будівлі на обліку Комгоспу, садки, майданчики, клуби — 66,7% незастрахованих будівель.

Що попередні орієнтовні оцінки, з яких користувалися фінансові й страхові органи такі справді відстають від сучасної собівартості, це бачимо з далінаведеної таблиці.

Щоб зіставити інвентаризаційні й страхові суми наводимо дані по 2789 застрахованих будівлях:

Юридична форма	Зокрема вартість будівель					
	За даними оцінки				За страхови- ми даними	В % %
	Будівна	В % %	Враховавши внос	В % %		
Житлокоопи	200.401.850	62,9	150.577.520	61,8	97.302.485	58,8
Держ. оренда	15.655.672	4,9	12.189.933	5,0	8.360.156	5,0
Приват. ор.	1.082.605	0,3	701.427	0,3	473.799	0,3
Закріплені	66.120.973	20,7	52.243.933	21,4	36.776.960	22,2
Комгосп.	21.615.377	6,8	16.801.303	6,9	12.081.968	7,3
Негосподарні	325.581	0,1	228.140	0,1	193.105	0,1
Відп. уповн.	3.526.495	1,1	2.208.418	0,9	1.444.879	0,9
Житлобудкоопи	9.459.641	3,0	8.366.688	3,4	8.617.204	5,2
На обліку комг.	104.833	0,0	66.342	0,0	40.000	0,0
Садки, майданчики і нові ви- будовані клуби й театри	543.462	0,2	535.312	0,2	325.060	0,2
Разом	318.836.482	100	243.919.016	100	165.615.616	100

Не наводячи тут окремо наскільки саме страхові оцінки по кожній групі менші за інвентаризаційні, не лише проти будівної вартості, а й проти вартості в момент оцінки, — з таблиці бачимо, що загальна страхова менша за будівну вартість на 153 міл. крб. і за сучасну вартість на 78 міл. крб.

Отож як за обкладень, як і в разі пожежних втрат, міськрада втрачала чималі кошти, бо коли зіставити страхові суми з оцінними, врахувавши знос, перші суми менші за останні на $\frac{1}{3}$.

Оце звичайно, годі назвати нормальним, коли взяти на увагу, що страхові і амортизаційні суми повинно стягати з будівної вартості споруджень в момент вибудовання на те, щоб їх відбудувати хоч перебудувати. Лише в житлобудкоопх, як і нових вибудованих будинках, страховими сумами можна цілком забезпечити повернення витрат в разі пожежі. По цій групі застраховані суми дорівнюють вартості в момент оцінки. Це треба пояснити тим, що нові вибудовані будинки кооперації страховано у їхній справжній вартості, тобто, у виконавчих кошторисах.

Тепер розгляньмо скільки враховано будинків :

Юридична форма	Загальне число підра- хованих будинків	В них будинків	З О К Р Е М А	
			Жилих	Нежилих
Житлокоопи	2099	10036	5182	4854
Держоренда	141	587	194	393
Приватн. ор.	71	237	100	137
Закріплені	580	2546	1110	1436
Комгоспів	113	956	171	785
Негосподарні	85	222	111	111
Відп. уповн.	160	644	317	327
Житлобудкоопи	181	496	204	292
На обліку Комг.	3	14	4	10
Садки, майданчики і нові вибудовані клуби й театри	15	98	4	94
Разом	3448	15836	7397	8439

Примітка: До будинків, що ними відає Комгосп, додано 185 нежилих будинків без будівель (водогінні будки, корпуси й спорудження на базарах і ринках).

Отже, інвентаризовано 15.836 будинків чи $4\frac{1}{2}$ будинків на кожну будівлю пересічно. Малоцінних будинків обраховано 985, але їх не оцінено, як ми це вгорі зазначили. На першому місці по числу будинків (10036) стоять житлокоопи. На другому місці — закріплені будівлі, що мають 2546 будинків. Загалом усіх нежилих споруджень є більше від жилих на 15%. Щодо окремих груп маємо ось який розподіл: в житлокоопх маємо майже однакове число жилих і нежилих будинків. По держоренді нежилих будинків є майже вдвое більш, ніж жилих. Це від того, що в цій групі є торговельно-промислові спорудження, а саме: торговельні спорудження, гаражі, склади тощо. У групі закріплених будівель нежилих будинків маємо на 30% більш, ніж у жилих. У цих будівлях є також склади, гаражі, торговельно-промислові приміщення тощо. У групі комгоспівських будівель нежилих будинків нараховується майже в п'ятеро більш, ніж в жилих. Це від того, що в цій групі є торговельно-промислові спорудження, саме: різниці, електровні, цегельні тощо. В останній групі садки, майданчики, клуби й театри — це здебільша нежилі будови літнього типу. В інших групах немає великої різниці між числом жилих і нежилих будинків.

Щодо водогону, каналізації й електричного освітлення, то цими докучно потрібними видами впорядкування Харків аж ніяк не може похвалитися. З цього погляду проти інших великих міст Союзу Харків безперечно пасе задніх. Наведена таблиця наочно показує стан придоб у будівлях.

Юридична форма	Загал. число підр. будин.	Водогін				Каналізація				Електрика			
		Приєднаних	В %	Неприєдн.	В %	Приєднаних	В %	Неприєдн.	В %	Приєднаних	В %	Неприєдн.	В %
Житлокоопи	2099	1523	72,6	576	27,4	1082	51,5	1017	48,5	1918	91,3	181	8,7
Держорен.	141	96	68,1	45	31,9	55	39,0	86	61,0	120	85,1	21	14,9
Прив. орєн.	71	16	22,5	55	77,5	8	11,3	63	88,7	31	43,7	40	56,3
Закріпл.	580	455	78,4	125	21,6	383	66,0	197	34,0	534	92,1	46	7,9
Комгоспів	113	79	69,9	34	30,1	54	47,8	59	52,2	84	74,3	29	25,7
Негоспод.	85	12	14,1	73	85,9	6	7,0	79	93,0	22	26,0	63	74,0
Відпов. Упов.	160	36	22,5	124	77,5	23	14,4	137	85,6	83	51,9	77	48,1
Житлобудкоопи	181	68	37,6	113	62,4	7	20,4	144	79,6	170	93,9	11	6,1
На обл. Комг.	3	1	33,3	2	66,7	1	33,3	2	66,7	2	66,7	1	33,3
Садки, майдан. і нові визбуд. клуби й театри .	15	10	66,7	5	33,3	4	26,7	11	73,3	14	93,3	1	6,7
Разом	3448	2296	—	1152	—	1653	—	1795	—	2978	—	470	—

Водогін. Найкращий стан у закріплених будівлях, саме там маємо лише 21,6% будівель неприєднаних до водогінної мережі. На другому місці—житлокоопи, де є майже третина, чи 27,4% неприєднаних будівель до водогону. Взявши на увагу, що група найбільша у націоналізованому фонді, такий стан не можна вважати за сприятливий. Мешканці цих житлокоопів змушені брати воду з водогінних будок, що часто-густо бувають на досить далекій відстані. У комгоспівських і держорєнтованих будинках маємо неприєднаних до водогінної мережі 30,1% і 31,9%, тобто, стан однаковий у обох групах. Житлокоопи неприєднані на 62,4%. Це значить, що майже дві третини будинків беруть воду з будок і лише одна третина користується з водогону. Приватні орєндари й відповідальні уповноважені неприєднані на 77,5%. Отже лише четвертина будівель цих груп приєднана до водогону. Більше число негосподарних будівель неприєднані на 85,9% і тимто лише невеличке їх число—14,1% приєднано до водогону.

Каналізація. Найменш неканалізованих будівель—34,0%—в групі закріплених, тобто, неканалізовано одну третину. У житлокоопих і комгоспівських будівлях неканалізовано мало не половину—48,5% і 52,2%. У будівлях держорєнди маємо неканалізованих 61,0%. У житлокоопих немає каналізації в 79,6% будівель. Це від того, що сюди зараховано всі доми кооперації, вибудовані останнім десятиріччям, причім в усіх збудованих останніми 5—6 роками є усі потрібні придоби. А ті будинки, що їх збудовано на початку згаданого десятиріччя, цих придоб не мають. Будівлі приватних орєндарів і відповідальних уповноважених здебільша неканалізовані: 88,7% і 85,6%. Дуже невеличкий % каналізованих будівель маємо у негосподарних будівлях, і неканалізованих—93,0%.

Електрика. Кращу картину маємо з електрикою для будівель. В житлокоопих, закріплених будівлях і житлобудкоопих неприєднано до електричної мережі лише—8,7%, 7,9%, 6,1%. Отже у цих групах будівель більше число приєднано до електричної мережі. У будівлях держорєнди гірше: 14,9% будівель неприєднано до електричної мережі. У комгоспівських будівлях неприєднано 25,7%, тобто, одну четвертину будівель. У будівлях відповідальних уповноважених і приватних орєндарів неприєднано 48,1%, і 56,3% будівель, тобто, половину усього їх числа. У негосподарних будівлях неприєднано 74,0% чи три четвертини їх загального числа.

На останці треба зазначити, що з інвентаризаційного матеріалу скористалися не лише в оперативній частині Орендної Управи Комгоспу на ріжну мету, а й Фінвідділ, частково Окрстрах та інші установи. Списки вартости будівель частинами передавано в Окрфінвідділ, який негайно на підставі цих списків обчислював збір з будинків і розсилав окладні листи домоуправам. На перше жовтня 1929 року такі листи надіслано всім домоуправам. Взявши на увагу знижку й пільги, які надають фінансові органи маломісним будівлям, де мешкають робітники, збір з будинків збільшився вдвоє. Точних даних які саме суми одержав Фінвідділ проти минулих років ще немає, а за теперішніми даними Фінвідділ зібрав один мільйон карбованців. Окрстрах, коли робить нове страхування, також цілком приймає оцінки, що їх встановило Інвентаризаційне Бюро Орендної Управи. Що цей матеріал був дуже потрібний бачимо з того, що Бюро Інвентаризації підчас своєї оперативної роботи видало силу довідок ріжним установам, саме: Окрстатбюро, Окрінжу, Головному Інженерові Комгоспу й іншим багатьом установам та організаціям.

На інвентаризації націоналізованих будов міста Харкова неабияк зважили заінтересовані організації і передусім Комунальна Секція Міськради. Дарма, що фінансовий стан комунального господарства скрутний, всетаки асигновано кошти на виконання робіт. Щоб прискорити й здешевити подальше докладне опрацювання матеріалу—матеріал цей опрацьовують на нових машинах „Паверса“ в ЦСУ України.

Тепер порушено в Міськраді цілком актуальне питання: інвентаризувати 14 тисяч приватних будівель міста Харкова, це бо потрібно для Окрфінвідділу. Про це є чимало постанов відповідних органів, але до роботи не приступали, бо немає звідки взяти коштів на цю роботу.

ІВ. ВЕРИСОЦЬКИЙ

Позачергова проблема до Дніпрельстану та меліорації степів¹⁾

Останніми роками Дніпрельстанові приділяється дедалі більше уваги. Це через те, що Дніпрельстаном порожисту частину Дніпра можна зробити судноходною й використати його енергію спорудивши гідроелектровню при греблі через Дніпро. З основним спорудженням, саме побудуванням греблі через Дніпро піднесеться в ньому рівень води до 37 метрів понад ординаром у межені, через що судна можуть проходити поверх порогів, і неминуче набагато збільшиться підпор води не лише у горішньому бігові Дніпра на протязі близько 155 км., тобто, майже до Верхньодніпровського Дніпром, а й на великій відстані ще рікою Самарою. Цей підпор, звичайно, спричинить чималі збитки людності в районі підпору води й через те мешканці будуть примушені перенести свої садибні будинки до інших безпечніших місць; згадане передбачено в проєкті проф. Александрова й щоб компенсувати ці збитки призначено вже чималеньку суму тим мешканцям, яких треба буде виселити до початку будівельних робіт в районі Кічкасу. Через високі скелясті Дніпрові береги в порожистій частині річища майже на 100 верстов заввишки від 60 до 80 метрів,—підпор буде обмежений вузькою береговою смугою, крім чималого числа балок й пойм річки Самари в її вустя, куди може

¹⁾ На обговорення. Ред.

далеко заходити вода й затоплювати ті суміжні до балок і пойм Самари низини, що ними вода стікала в балки й може підчас застою заболочувати ці низини, утворюючи вогнища малярії, від чого, звичайно, згіршиться санітарний стан хліборобської людности, яка живе поблизу.

Оці несприятливі обставини — наслідки підтоплення — треба вчасно врахувати та вжити на це потрібних запобіжних заходів.

У нашій статті ми хочемо саме висвітлити оці заходи й способи запобігти цим негативним наслідкам, обмежившись, головню, лівим берегом Дніпра в його порожистій частині. На підставі наведених у проєкті проф. Олександрова топографічних даних видно, що Дніпро (в його порожистій частині) стікає 40 балок і 4 річки з них: Самара, Вороняна, Осокорка з лівого боку; більше число балок (при цьому найдовші) також впадає з лівого боку, і балки ці перетинають береги в ріжній від себе відстані на терені від ріки Самари до Кічкасу.

При цьому вельми важливо висвітлити потрібні заходи й способи запобігти несприятливим наслідкам підпору води, коли вода піднесеться до рівня 37 метрів.

До таких заходів треба передусім перегородити балки підпорними стінами хоч дамбами та огородити пойми ріки Самари від поширення затоплення — дамбами у вустя й валами у спокійній частині бігу ріки Самари.

Валами також можна перегородити доступ води в балки в її верхівинах, вгорі балок і спорудити при цьому для води, що стікає в балки, особні водозбори. Щоб вода у цих водозборах не застоювалась та доцільно ці водозбори використати треба сполучити їх протоками, якдо сприятливого для цього схилу поверхні напрямком до півдня. При цьому, що згадані спорудження багато коштуватимуть і що будувати треба якнайдешевше, то й вельми важливо (і це можливо) будувати ці загородні спорудження одночасно, коли будувати інші також потрібні спорудження.

Такі конче потрібні спорудження треба зробити два. По-перше, треба збудувати електричну залізницю на лівому березі Дніпра між Дніпропетровським і Запоріжжям. Спорудити таку залізницю між двома фабрично-промисловими центрами, що мають усі дані для швидкого розвитку, при цьому найкоротшим напрямком на відстані 70 верстов — можна й доцільно, бо вже давно потрібно сполучити ці центри, надто зимовими місяцями, коли припиняється Дніпропароплавство. Товаровий рух у цей час також буде жвавий і якдо розвитку Запоріжжя безперечно також зростатиме. Тимто безперечно також те, що поважні витрати капіталу на ці спорудження цілком сплатяться, тим паче, що по полотну залізниці можна буде догідно найкоротшим напрямком збудувати повітряну проводку електричної енергії до Дніпропетровського з Дніпровської гідроелектровні, а також зрошувати засушливі ґрунти в притичному до лівого берегу районі. Водночас, коли будувати полотно для цієї дороги можна й повинно зробити загородні роботи через балки, щоб цим запобігти поширенню підпору води на суміжні до балок низини й інші по берегу затоплювані місця у виді підпорних стін хоч дамб, між якими можна буде прокласти полотно залізниці. Це спорудження через дорожнечу загородних робіт і побудування мосту через р. Самару коштуватиме приблизно 250 тис. карб. на верству, а разом коштуватиме близько 20 міл. карб.

Крім цього також вельми важливо побудувати зрошувальний канал на схід від Днепра між р. Самарою та Запоріжжям, цим бо також можна розв'язати проблему як запобігти небезпечним наслідкам для людности від підпору Дніпрової води. Якщо доцільно побудувати цей канал, можна буде вигідно й успішно також розв'язати питання про

організацію водозборів—вгорі балок для вод, що ними стікають з атмосферних опадів: бо більшу дещицу цих вод можна буде перехопити каналом і ця вода базпосередньо поступить в канал.

Через те ці водозбори можна буде зменшити й влаштувати їх такої форми, щоб дещиця води поступала з водозбору в канал, а інша дещиця води вливалась у нього з каналу в іншому місті, й отже можна тоді забезпечити рухливість і текучість води. При цьому питання про розмір й форму водозборів можна і повинно ув'язати з розміщенням поближніх виселків і відстанню балок од каналу.

Що цей канал (канал слід назвати Самарсько-Запорізьким) надто багато важить, то хочемо тут висвітлити можливість, конечність цього каналу, як і надзвичайну вагу каналу для півдня України.

Встановлені в проєкті проф. Олександрова топографічні дані цілком придатні на те, щоб цей канал таки побудувати: саме поверхня лівого берегу Дніпра в порожистій частині має досить великий схил і великий кут падання, що можна успішно згладжувати побудованими в ньому й біля нього у великому числі ставками й водозборами. На схід від Дніпра тягнеться водороздільна лінія на відстані у ріки Самари на 20 верстов і що відхиляється до півдня до 35 верстов на схід. Поверхня землі від цієї водороздільної лінії напрямком до Дніпра ступнево хилиться (130—125—115—100 метрів над рівнем моря) та аж у самісінького берега поверхня має стрімкий спад.

Зрозуміло, що такий схил поверхні, сприятливий для стоку атмосферних вод у Дніпро, спричинився до утворення багатьох балок і декільках річок (Татарка, Вороняча, Осокорівка тощо) і декотрі з цих річок стікають днищем балок. Що є такі сприятливі топографічні обставини, то й канал, який перетинає цей район напрямком до півдня на відстані від Дніпрового берега 6—9 верстов, правитиме за природній резервуар і збирача атмосферних вод для чималенького району з площею близько 300 км., як і буде регулятором для розподілу цих атмосферних вод.

Крім цього треба ще додати, що каналом можна буде обслуговувати чимале число мешканців цього району так, щоб замінити людності криниці й водночас можна буде зрошувати більшу частину цього обширного району, на схід від каналу; у береговій смузі—до каналу—догідно зрошувати механічним способом із самого Дніпра, беручи на це енергію з Дніпровської гідроелектровні.

Канал цей матиме за головне джерело багатоводну ріку Самару в частині, де буде підпор Днірової води і де вона матиме вид великого озера площею близько в 28 верстов завдовжки і від 4—5 верстов завширшки; від села Одиаківки треба спрямувати канал прямим напрямком до півдня за м. Запоріжжя та перетяти крім теперішньої залізниці також і нову будовану залізницю Демурине-Манганнову й цим же напрямком продовжити на південь, якщо будуть на це сприятливі топографічні обставини. А що цим напрямком до самого Озівського моря лежить майже плиткий Таврицький степ, з ухилом до моря приблизно на 50 метрів, як це довів проф. Олександров для будованої тепер Дніпровської греблі, то на протязі цієї стіни у 200 верстов пересічний ухил місцевости становитиме близько 8 дюймів на верству, тобто, ухил цей цілком достатній для води в каналі; через те канал можна безперешкодно продовжити до Озівського моря й сполучити з ним біля м. Генієску, проїшовши західним напрямком повз м. Мелітопіля, тобто, в частині, віддаленій од Дніпра на відстані близько 100 верстов і де, крім недостатніх атмосферних опадів, немає інших водних ресурсів; тимто цілком на часі побудувати проєктований канал у західній частині Таврицького степу.

Можна напевно сказати, що для живлення каналу є достатні водні ресурси; саме цю воду з достатком може дати ріка Самара й підпорна Дніпровська вода, атмосферні опади, що стікають великою кількістю в Дніпро напрямком од водороздільної лінії, і що утворили чимало балок і декілька річок; пересічна сума атмосферних опадів у порожистій частині Дніпра становить 446 мілім. і дещо на південь у степовій частині близько 400 мілім. Незалежно від атмосферних опадів також достатнім джерелом води для каналу є річка Кінська, що протікає у степовій частині доли за порогами, прямовисним до Дніпра напрямком, і ця вода може влитися в канал Самарсько-Запорізький, коли каналом перетяти річку Кінську, хоч цей канал за великого достатку води у річці Самарі може свobodно обійтися і без води річки Кінської. Це через те, що річка Кінська своїм сприятливим топографічним розміщенням може правити за важливе джерело організувати другий допоміжний канал, щоб зрошувати центральну хоч середню частину Таврицьких степів; цей допоміжний канал можна побудувати рівнобіжно із Самарсько-Запорізьким каналом на відстані 30—35 верстов, і має влитися до Озівського хоч Чорного моря біля Перекопу. При чім річка Кінська може бути важливою посередницькою ланкою передавати з багатоводного Запорізького каналу підпорну Дніпрову воду. Сполучивши ці канали, режим річки Кінської може й має ґрунтовно змінитися і припинивши зв'язки з Дніпром піти новим річищем у другий канал й буде його живити. У цих двох каналах треба утворити на певній відстані (5—10 верстов) великі ставки так, щоб були достатньої водозборости і куди треба спрямувати крім Дніпрової підпорної води, також атмосферні місцеві води.

Цими водами можна буде не лише зрошувати посушливі степі, (як резервний запас), а й також постачати господарствам довколiшніх сел, як і скотарству, що не абияк важить у степовому господарстві. Крім цього, води ці важитимуть і для сільсько-господарській індустріалізації, для піднесення городництва, комерційного садівництва, птахівництва, рибництва. Отже ставкам треба не абиякої уваги підчас будівництва каналу, організувати цих ставків достатнє число й достатньої водозборости. Організувавши достатнє число цих ставків і належно налагодивши сполучення між ними і головним джерельним ставком у ріки Самарі можна буде сповна забезпечити оба канали підпорною Дніпровою водою, що завдяки побудуванню цього каналу буде важливим чинником в розвитку агрикультури, сільсько-господарської промисловости; крім цього можна буде перетворити теперішнє екстенсивне господарство на інтенсивне, запровадивши у сівоборот не лише зернові культури, а й такі цінні культури, як бавовна, риж, маїс, буряк, сояшник тощо, які у сприятливих обставинах підсоння й зрошування можуть тут успішно рости, а від цього буде більша врожайність і доходність ґрунту. Цьому сприятиме також і те, що коли організувати канал, побудувати достатнє число ставків й організувати зрошення збільшиться водна площа, горизонт підґрунтових вод й збільшиться атмосферна вільгість. Позатим, якщо поверхню великих площ землі в порожистій частині, що є під балками зрегулювати й відповідно деформувати, то можна буде продуктивно поширювати насаджування лісу, від чого задержиться вільга в повітрі. Далі можна буде продуктивно використати чималу дешищу атмосферних опадів у виді струмочків та маленьких річок, що протікають у балки й руйнують ґрунт, на поширення сільсько-господарських культур, якщо знову таки побудувати канал і цим каналом перехопити згадані струмочки й маленькі річки, що виливатимуться тепер у ставки при каналі.

Не дивниця, що ґрунтовно зміниться ландшафт на півпустинного степу, особливо посушливим літом: будуть розкішні плянтації цінних культур: пшениці, ріжу, бавовняника, буряку, а також сади й городи; **цього не абияк сприятимуть також сприятливі обставини ринку: близькість фабрично-промислових центрів та догідні шляхи сполучення, що допоможуть вигідніше й краще збувати продукти рільництва, тваринництва й сільсько-господарської індустріялізації.** Хоч дотепер ґрунти Таврії й Дніпропетровщини дуже багаті, проте хліборобська людність, яка досить скупчено живе у великих селах і містечках у балках чи повз невеличких річок, не могла за браком води продуктивно використовувати свої поля, як і своєї праці. Ащо буде побудовано Самарсько-Запорізький зрошувальний канал скрізь Таврицькі степи, то тоді ґрунтовно покращає агрикультура хліборобської людности, можна буде розселювати великі села, успішно робити землевлаштування і zarazом колективізувати дрібну селянську власність у куди більші господарства.

З наведених наших міркувань переконливо виходить, що можливо й вельми корисно побудувати Самарсько-Запорізький канал, що це питання цілком на часі. На нашу думку доцільно будувати канал завширшки близько в 10 саж., завглибшки $5\frac{1}{2}$ метрів, або $2\frac{1}{2}$ саж., завдовжки в 300 верстов; при чім з цієї довжини у 300 верстов близько 100 верстов припадає на трудно-порожисту частину Дніпровим берегом, бо ґрунт на великій відстані скелястий, потрібно споруджувати великі й глибокі повз каналу ставки на те, щоб зменшувати швидкість бігу води у каналі, робити запаси води, якщо буде потрібно зрошувати поля. Будуючи канал і ставки треба зміцнювати береги каналу в перетятих і яркуватих місцях і там, де ґрунт пухкий і глинястий, а греблі будувати у виді дамб; усе це також треба включити в докладно опрацьований кошторис.

Докладно не обчислюючи вартість будівельних і земляних робіт, можна, на нашу думку, орієнтовно обчислити цю вартість на верству у порожистій частині Дніпра в 200.000 крб., а у степовій частині Дніпра в 50.000 крб. на версту.

На підставі тих орієнтовних обчислень можна приблизно обчислити вартість при Дніпровій частини каналу у 20 міл. крб., а вартість степової частини каналу до м. Генічеського в 10 міл. крб., а між річкою Кінською до Перекопу також 10 міл. крб., що разом дає 40 міл. крб. Цим каналом можна зрошити земельну площу близько в 2.000.000 дес., включивши сюди також площу Кінського каналу, а без нього включивши в зрошуваний район смугу землі в 25-26 верстов можна буде зрошувати близько 1 міл. десятин.

Отож канал приблизно коштуватиме 40 міл. крб., а без додаткової частини в один перегін 30 міл. крб.

Вкладені у це будівництво капітали цілком сплатяться, навіть коли оподатковувати зрошену землю в 5 крб. з десятини водним податком; рента в 10% на капітал з амортизацією цілком сплатиться, цю ренту охотно сплачуватиме хліборобська людність, бо через зрошення її полів збільшиться врожай і родючість ґрунту.

Також і Радянській Владі такі витрати капіталу корисні й дохідні, бо вона одержуватиме не лише добру ренту на витрачений капітал, а й матиме доходи з побічного оподаткування вибору сільсько-господарських фабрик і заводів, що їх цілком можливо будувати при греблях повз каналу в інтересах місцевої людности, як і розвитку тваринництва.

Збудувавши, як ми це проектуємо, електричну залізницю й зрошувальний канал зможемо цілком успішно запобігти шкідливих для людности наслідків від підпору Дніпровій води, і при цьому у вельми

важливому району лівого берега Дніпра. Заразом оці два спорудження щонайбільш споживатимуть електричну енергію Дніпровської Гідроелектростанції; тимто на це потрібно також чималої громадської уваги, як і на комбінат фабрик і заводів, які проектується побудувати в Запоріжжі, на що треба буде витратити куди менше капіталів, саме на оба підприємства разом близько 50 міл. крб.

Що ці спорудження вельми важливо й вигідно побудувати до того, як закінчиться побудування греблі й шлюзи на Дніпрі, то й потрібно негайно організувати докладні розвідки відповідними партіями інженерів і гідрологів, опрацювати докладні цих розвідок плани, а згодом негайно виконувати ці роботи; при чім цю роботу треба виконати поза усяку чергу, бо це в інтересах як держави, як і місцевої людности чималого району, що його давно треба б меліоризувати.

Іншу частину Таврицьких степів, що прилягають до долішнього бігу Дніпра, можна буде безпосередньо зрошувати Дніпровою водою, а меліоризувати ці степи можна буде в другу чергу одночасно коли меліоризувати плавні.

Н. РИС

Проблема лозинного господарства

За даними демографічного перепису 1926 року (з поправками ЦСУ) на Україні у лозинно-рогожних промислах працювало 13379 осіб. Ми ладні думати, що й з цими поправками число працюючих у цьому промислі не повне.

Так:

	Є за даними ЦСУ	За нашими
на Лубенщині	2228	близько 8000
„ АМРСР	77	3000

Отож можна визнати, що у лозинно-рогожному промислі працювало не менш як 20.000 осіб, а лише в лозинному близько 12.000 осіб. Якщо визнати, що окремий кустар виробляв на рік виробу на 450 крб., то гуртовий виріб на рік становить близько 5,4 міл. крб. Із загального числа кустарів в 13379 осіб, на село припадає, за даними ЦСУ, 11894, тобто, до 90%; отже промисел цей переважно селянський, при чім у деяких селах цей промисел головне джерело прибутків у господарстві.

Вже давненько декілька великих приватних гуртовиків опанувало цей промисел, скуповували безпосередньо через своїх агентів у кустарів по селах і базарах увесь виріб, підгорнувши під себе економічно кустарні маси, й регулювавши виробництво й збут. Лише останнім роком, коли промкооперація дедалі цього охоплює цей промисел, рішуче витискується приватника з лозинного промислу, й водночас споживча кооперація поступовно почала залучати у свій асортимент і розгортати торгівлю лозинними виробами.

Звичайно, що аж після цього ми докладно знайомимося з ринком лозини і перший наш висновок той, що промкооперація не може задовольнити попит ринку.

РСФРР, Північний Кавказ, Грузія, Далекий Схід показують чималий попит на лозинні вироби—кошки й меблю.

Хемічний і рибний промисловості, як і нашому городництву й садівництву потрібна тара з чищеної й нечищеної лозини.

Вже цього року цей попит повністю не покривається, а майбутній попит, звичайно, набагато пишириться.

Соціально-культурним установам села (клуби, їдальні, дитячі садки), що народжуються й розвиватимуться через зростання й зміцнення колективізації, як і міським установам (будинки відпочинку, санаторії), хемічний й рибний промисловості, а надто усупільненому городництву—рік у-рік дедалі більш потрібно лозинних виробів.

Усім цим утворюємо міцну базу для розвитку лозинного промислу, що дає за проектуванням Вукопромкредитспілки таку динаміку:

	В лоз.-рогож. промислові	Зокрема по лозині
На 1-X—29 р.	5921	—
„ 1-X—30 р.	15381	10205
„ 1-X—31 р.	25955	16555
„ 1-X—32 р.	35050	24600
„ 1-X—33 р.	49995	38900

з тим, що останнім роком п'ятирічки буде виготовлено лише лозинного виробу на суму близько 24 міл. крб., на що потрібно сировини з площі понад 50.000 га суцільних ліз.

Та питання не тільки в кількості.

Досі сільський кустар працював лише 200—210 днів на рік. Промисел цей розвинений у малоземельних районах, з цього промислу може мати заробіток чимало членів колгоспів, а зайву робсилу в колгоспах можна перевести цілком на працю у цьому промислі вже протягом усього року; замість розпорошеного кустаря, який працює в себе вдома, працюватиме організований (артелізований) кустар у загальних майстернях. На кінець п'ятиріччя 100% кустарів будуть у загальних майстернях, що успроможнить поліпшити добротність виробу, стандартизувати їх та запровадити деякі механічні приладдя тощо.

Крім цього, передбачається охопити цим промислом також деклясованих бідаків містечок. Першими спробами (Київ, Полтава, Шевченків) доведено, що лозинне виробництво може стати й стане містечковим промислом.

Якщо протягом п'ятирічки ми втягнемо в лозовий промисел по містечках приблизно 10000 кустарів, то цим не абияк розв'яжемо проблему українського містечка.

Розгляньмо тепер сировину.

Видавалося, що за широкого у нас розповсюдження, особливо на берегах Дніпра й Десни ліз ми маємо досить міцну місцеву сировинну базу для необмеженого розгортання лозинного промислу; але вже цього року по деяких округах бракує сировини—лозини. Що більше, накреслені на 1930-31 рік темпи розвитку промислу може й не здійснено, бо бракує сировини; тимто вже тепер треба вжити належних заходів на поширення сировинної бази.

За деякими даними на Україні є близько 100000 га в переобліці на суцільні лози, з них сила високосортної лозини.

Звичайно, що за основну сировинну базу для розвитку лозинного промислу мають бути наші наявні лози, що до речі дуже занедбані. Свого часу старі земства почали культивувати лозинне господарство та розгортати лозинний промисел. Створені були й садібники лозини (Московська с. г. академія, Ленінградський Лісо-Технічний Інститут, Жиздрінська с. г. школа).

Деякі з цих плянтацій загинули (зокрема й садібники Тімірязівської Академії, що аж минулого року відродила 2 га садібника); деякі з цих плянтацій експлуатують сільські куркулі, які постачали сировину

незаможному кустареві-лознякові. Природні лози експлуатовано хижацьким способом і на державних і на селянських землях. Не тільки лози не щепили, а й навпаки, лозами випасали худобу. Кустарям лозину постачали несистемно, здебільша постачали собі „способом крадіжки“; не дивниця, що по хижачькому повинищувано окремі лози.

У тих лісництвах, де була добре організована господарка, не було цього (лоз.) господарству ажніжкої уваги.

Щоб близькими роками забезпечити лозинний промисел, треба розчистити та щепити наявні площі суцільних ліз, що вже до осені дадуть цілком придатну сировину для лозиноплетіння і що на це потрібно мати переважно однолітню лозину, то надалі треба щорічно акуратно зрізувати лозину й тим самим механічно підготовляти сировину для дальшого року.

Крім цього, вже тепер слід насаджувати штучні плянтації високо-сортної лозини, використовуючи на це непридатні переважно піскуваті ґрунти, яких на Україні є 792500 га.

За п'ятирічним пляном НКЗ передбачається меліорувати лозиною 50000 га піскуватого ґрунту, але в пляні цього меліорування враховано лише захист від песків. До цього пляна слід внести велику поправку, саме ту, що меліорувати ґрунти слід безумовно так, щоб на пісковцях утворити культурне лозинне господарство. Це господарство досить таки корисне, щоб його розглядати за самостійну графіку господарки.

За німецькими даними, де спілка землевласників провадить пропаганду за поширення й розвиток лозинної культури, щоб а) не імпортувати лозину для потреб лозинного промислу (за переписом 1925 року у Німеччині є 18624 підприємств, де працює 47515 осіб); б) щоб використати непридатну землю та в) позбутися безробіття; на $\frac{1}{4}$ га культурного лозинного господарства потрібно вкласти коштів 430.78 марок (закладаючи великі площі—цих коштів треба буде менше). З 2-го року ця площа дає вже 6000 клг. лозини або 390 мч. прибутку щорічно.

В наших обставинах за орієнтовним обчисленням потрібно на організацію одного га промислової лози близько 300 крб., та щороку—близько 50 карб.

Щодо прибутків, то вже тепер га суцільної лози дає не менш, як 50 пуд. чищеної лозини $\times 4 = 200$ крб., не враховуючи 50 пуд. сухої кори, що коштує не менш, як 25 карб.

Через 3—4 роки культурної господарки можна збільшити чищеної лозини з га до 100—150 пудів й відповідно збільшити гуртові прибутки.

З наведеного видко, що спеціальне лозинне господарство досить таки рентабельне то більш, що таке господарство організується на непридатних ґрунтах.

Згадане дуже багато важить в обставинах суцільної колективізації.

Те, чого не могло розв'язати індивідуальне господарство, може й повинно розв'язати колгосп. Опанувати нові земельні масиви, обробити непридатні ґрунти, перетворивши в джерела прибутків та прикладання робочої сили—усе це може зробити колгосп.

В районах пісків колгоспи неминуче мають вдатися до запобіжних заходів. Організувавши лозинне господарство матимемо нову галузь господарства, досить таки рентабельну, й цим збільшимо нові земельні фонди й зможемо куди краще використати селянську робсилу. Що головні роботи по лозі припадають на вересень-грудень, тобто, коли закінчується польові роботи, то колгоспи зможуть продовжити робітний

час своїх членів, ущільнити їхню річну роботу, або використати на це чимало зайвої робсили. За німецькими обчисленнями, щоб обробити 25 га культурної лози потрібно на рік 6558 роб. днів, з них припадає на період березень-грудень—4200 роб. днів.

Звичайно, що розводити лозинні плянтації треба перед усім у тих ройонах, де є природні лози й гніздища лозинного промислу з тим, щоб із сировини (лози) тут таки—у колгоспах виробляти різні лозино-плетені предмети.

А втім, коли ставимо питання про організацію лозинного господарства, не треба забувати, що лозину можна ще зужити на інші важливі потреби.

А. Кора лозини, що підчас очищення часто-густо марно гине, або в кращому разі йде на паливо, багата на тоніни, і потрібна буде в чинбарстві.

Ми щорічно марнуємо силу молодих дубків, кора яких дає 10-13% тонінів. Ми себе збезліснюємо тоді, коли на це можна майже задурно використати кору лозини. Як доведено зробленими аналізами Тімірязівської с. г. Академії окремі ґатунки лози містять у собі 6,5—10-5% тонінів, тобто, лозина цілком придатна для чинбарства то більш, що для м'якої шкіри кора лозини краща, ніж дубова.

Нам конче треба зменшити імпорт чинбарних екстрактів; отже, ми повинні щонайскорше остаточно виявити наші спроможності щодо лозинної кори, бо треба не тільки зменшити імпорт гарбників а й зберегти молоді дубки—основу нашої лісової культури.

Б. Лябораторними у Києві досвідами доведено, що з лозину можна виробляти целюлозу. З визволеною від тонінів кори можна виробляти гарний пакувальний папір і текстуру.

Зрозуміло, що треба конче продовжити ці лябораторні досвіди у напівзаводському й заводському розмірі, виявити чи доцільно з економічного погляду це робити та якщо матимемо позитивні наслідки, то цим звичайно зможемо утворити належну базу для розвитку на Україні паперової промисловости.

В. За літературними даними також відомо, що з лозини можна виробляти різні фарби, передусім придатні для шовку й саліцили. З цього погляду треба це питання також дослідити як і накреслити на це потрібні практичні заходи.

Г. Нарешті лозиною й її корою можна годувати худобу та робити з неї для худоби підстилок. А це має звичайно безпосереднє значення для колгоспів, які можуть мати нову кормову базу.

Отож лозина багато важить для господарства й має не аби які перспективи на подальший розвиток. Слід до цього додати, що закордоном, особливо в Америці вже взялися штампувати дерев'яні вироби з м'яких порід дерева; що буде позитивно розв'язано це питання, то лозина матиме ще кращі перспективи для народного господарства.

На превеликий жаль, ми ще ажніяк не вивчили ані ботанічні, ані технологічні властивості лозини. Лозину, яка має близько 18 ґатунків, так мало вивчено, що ми не знаємо докладно, які саме ґатунки лозини найпридатніші навіть для лозиноплетіння; наші лісоводи не мають досвіду яких власне треба найкращих методів і способів, щоб лозину культивувати, доглядати та збирати.

Тимто негайно треба цій проблемі щонайпильнішої загальної уваги наших наукових та досвідних установ. Щодо цього перший крок зробила Всеукраїнська Академія Наук, яка організувала спеціальну секцію для дослідження лозини при УКОПС і ВУАН.

Тут основне завдання в тому, щоб по науковому й досвідному виявити які саме гатунки лозини у даних кліматичних і ґрунтових обставинах найпридатніші для лозиноплетіння, чинбарства та хемічної промисловости; заразом слід опрацювати питання яких саме треба агрикультурних методів на розведення й ведення лозинного господарства у колгоспах.

Та що позитивно розв'яжемо це питання, то й зможемо поширити господарку колгоспів у цій новій—лозинній галузі, матимемо сировину на розвиток кустарного, переважно сільського, лозинного промислу та для нашої хемічної й паперової промисловости,

Крім цього, потрібно вже сьогодні поширити сировинну базу, щоб цим можна було здійснити накреслені промкооперацією темпи розвитку лозинного промислу близькими роками.

На місцях треба негайно виконати директиву НКЗ і ВРНГ: розчистити до весняного сокоруху лозини не менш, як 600 га суцільної лози й взагалі вжити конкретних заходів до культурної господарки на наших лозах, які на жаль ми ще не врахували.

Оцих заходів треба вжити не лише тому, що потрібно задовольнити лозою й виробами з неї внутрішній ринок, а й треба лозинні вироби також експортувати закордон.

За постановою Наркомторгу УСРР та ВУПКСпільки вирішено експортувати протягом цього року лозини й лозинних виробів на 110 тис. карб.

Минулого року експортовано лозинних виробів й лозини на 6275 карб., за перший квартал 1929-30 року експортовано вже на 14200 карб.

Ми експортували до Австрії дикорослу деснянську лозину, яку, як сповіщає наше там Торгпредство, покупці визнали за дуже гарну й чисту.

Тут треба додати, що лозина мала не торговельний вигляд і прибула у недовантажених вагонах. Проте лозина виходить такої високої доброти, що нам замовили лозину вдруге. Тіж таки сприятливі відгуки маємо й за лозинні вироби.

Не дивниця, що лозина чимало важить і для нашого експорту, а на це потрібно щонайскорше по культурному зорганізувати лозинне господарство.

Закордонні ринки ми ще не вивчили, тому й не маємо точних даних про перспективи експорту лозини; та за контрольними цифрами ВПКСпільки передбачено збільшити експорт лозини й виробів з неї 1932-33 року до 500 тис. карб.

В кожному разі для нашої лозини зовнішній ринок має інтерес і поготів, бо експорт лозини—це експорт з непридатних земель та виробів кустарів, які (кустарі) комплектуватимуться із зайвої в колгоспах робсили, як і з містечкових бідаків.

За взятими з „газети німецького Кошикаря“ даними—Німеччина імпортує щорічно лозини—сировини приблизно на 1 мл. марок, переважно, з Польщі та потім експортує лозинні вироби на сумму понад 1200 тис. марок. Експорт цей йде переважно до Англії, З'єднаних Штатів та Нідерландів.

Ми можемо поставити собі за мету, нехай і частково, але таки замінити Польщу в експорті лозини до Німеччини, та поділити з Німеччиною експорт її виробів.

Безперечно одно—наші Торгпредства мають докладно вивчити закордонні ринки, щоб можна було збільшити експорт лозини й виробів з неї.

З усього вищенаведеного виходить, що правильно організувавши культурне лозинне господарство, таке господарство може чимало важити в радянському господарстві.

Крім цього, як ми вже згадували, проблема лозинного господарства варта такої уваги радянської суспільності й науково-дослідчих установ, що зосібна, повинні практично розв'язати питання про використання лозини в чинбарстві та хемічній промисловості.

НКЗ має негайно взятися опрацювати пляна організації й ведення лозинного господарства на Україні, зваживши, що головно, у колективних сільських господарствах треба буде організувати лозинне господарство. За цим пляном треба буде використати та защеплювати наявні лози, як і розводити лозинні плянтації як до потреб держпромисловости, експорту й лозинного промислу; при чім, ці плянтації треба розводити, використавши непридатні ґрунти.

Система промкооперації має щонайдужче розгорнути лозинний промисел, орієнтуючися на охоплення зайвої робсили колгоспів та містечкової бідноти.
